

*R. 2º.* Amicis et iis quibuscum est familiaris ostendere potest se aliquid ex mutuo tanquam gratitudinis munus exspectare, vel etiam illud petere : nam munus ab altero petere licet, sive ob aliud munus prævium, sive aliud munus non præcesserit, modo non tollatur libertas nec minuatur : porro hanc facultatem quis amittere non debuit quia mutuum alteri præstítit. Potest igitur illi dicere : Tale obsequium a te exspecto; spero fore ut in simili circumstantia mutuum vice tua mihi præstares, etc. Ita *Billuart, S. Ligorius*, n. 762, et plures alii.

Diximus *amicis et iis quibuscum est familiaris*; nam in aliis personis libertas probabiliter imminueretur, ac proinde donatio censeri non posset gratuita. Imo ordinarie hæc praxis valde est suspecta, etiam respectu amicorum.

Si autem, omnibus sedulo perpensis, dubitetur an donatio fuerit gratuita, restituendum est pro ratione dubii, vel nova condonatio a mutuatario postulanda et obtinenda est; qua occasione

*Quæritur 3º* utrum mutuans a restitutione eximatur, si mutuarius, sive rogatus, sive non rogatus, declarat se nihil velle, se nihil exigere, se plenam condonationem facere.

*R.* Si indicio aliquo moraliter judicare possit mutuans condonationem non esse plene liberam, a restitutione non eximitur : ratio patet. Judicare autem debet condonationem non esse plene liberam, si usuræ sint excessivæ, si mutuarius sit pauper, si mutuum nondum sit redditum et illud mutuans repetat, etc. Non verisimile est enim mutuatarium in his casibus ex pura liberalitate prædictas usuras solvere.

Si vero mutuarius non sit pauper, nec usuræ sint excessivæ, v. g., non ultra taxam legis, condonatio ut mere gratuita haberi potest, quando mutuum jam est redditum, vel ubi mutuans illud non repetit, etiam ex hypothesi quod nihil ipsi solvatur. Usurarius enim non deterioris est conditionis quam fur: atqui fur a restitutione rei furatae eximitur, quando talem obtinet condonationem, etiamsi illam a domino petat. Ergo *a pari*

usurarius a restitutione liberatur, quando mutuarius libenter declarat se plenam condonationem facere, præsertim si condonatio per tertiam personam, v. g., per confessarium petatur.

Hanc viam sœpe consuluiimus, maxime cum de usuris in bona fide perceptis ageretur.

§ VI. — De obligatione mutuum ante tempus determinatum non repetendi.

Ex definitione mutui superius exposita, constat illud ante certum tempus repeti non posse; alioquin vanum esset et nugatorium. Certum est autem apud omnes nihil pro illa obligatione exigi posse : cum enim hæc obligatio mutuo sit intrinseca, semper aliquid supra sortem exigi posset; sicque lex divina usuram prohibens illusoria foret.

At si mutuans se obliget ad mutuum non repetendum ante longum tempus, v. g., triennium, ut ait *S. Ligorius*, potestne pro illa obligatione quam sibi imponit aliquid stipulari? Plures theologi affirmant, ut videre est apud card. *de Lugo*, disp. 25, n. 16, et *S. Ligorium*, n. 760.

Communiter alii negant et sententiam suam probant :

1º Ex condemnatione propositionis sequentis ab Alexandre VII, decreto diei 18 martii 1665, n. 42 : « Licitum est » mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad » non repetendum sortem usque ad certum tempus. » Verum cum ibi dicatur, *usque ad certum tempus*, non vero *usque ad longum tempus*, recte observat *S. Ligorius* firmam probationem ex damnatione illius propositionis erui non posse.

2º *Ratione.* Tempus est habendum relative ad mutuum sicut quantitas materiae. De essentia mutui in genere est ut aliqua sit materiae quantitas, sed de essentia est mutui in individuo ut talis sit quantitas determinata, sive parva sive magna : sic de essentia mutui in genere est ut per aliquod tempus non repetatur, sed de essentia mutui in particulari est ut tale sit tempus determinatum, breve vel longum : porro non magis aliquid supra sortem exigere licet ex mutuo propter magnam quanti-

tatem quam propter parvam. Ergo, *a pari*, non plus exigi potest ob longum tempus quam ob breve.

Et vero, nihil ob longum tempus supra sortem exigi potest, si spatium istud non sit respectu mutuantis pretio æstimabile : atqui longum spatium temporis non est pretio æstimabile respectu mutuantis ; semper enim supponitur mutuantem pecuniam relictum otiosam : in ista autem hypothesi, ipsius non refert quod pecunia apud se vel apud alterum existat, secluso periculo. Ergo.

*Dices* : Obligatio mutuum ante certum tempus non repetendi, ejusdem est naturæ ac obligatio in futurum mutuandi : at obligatio in futurum mutuandi est pretio æstimabilis, ita ut qui illam in mutuo imponeret mutatario, reus esset usuræ. Ergo. Hæc objectio est ratio fundamentalis qua sententiae oppositæ patroni nituntur.

*R. Nego maj.* Nulla est enim paritas instituenda inter duas dictas obligationes. Posterior enim, scilicet obligatio in futurum mutuandi, est onus mutuo etiam in particulari spectato extrinsecum et ab illo distinctum; nam perfecte concipitur mutuum etiam in individuo spectatum, absque hujusmodi onere vel obligatione existere posse ; contra vero obligatio mutuum ante certum tempus non repetendi, mutuo est intrinseca, sicut diximus, atque pretio æstimari non posset quin aliquid ex mutuo vi mutui percipiatur. Ergo.

*Notandum est* tamen quod sæpe aliquid supra sortem percipere liceat ex mutuo ad longum tempus præstito ; nam, ex antea dictis, aliquid stipulari licet ob periculum probabile lucri cessantis : at sæpe existit periculum lucri cessantis, quando mutuum ad longum tempus præbatur, v. g., ad decem annos, quia pauci sunt qui pecuniam suam per tot annos relicturi sint otiosam. Eam aliquo modo impenderent, vel ad emendum prædium, vel ad negotiationem, vel ad liberalitatis actus exercendos ; facultas autem hæc faciendi est pretio æstimabilis. Ergo pro illa mutuans pacisci potest. Unde, v. g., ad pontem vel ad publicum ædificium construendum, publica per magistratus urbis aperitur subscriptio ; cives qui pecu-

nias habent invitantur ad mutuum præbendum, *interesse* ipsis promittuntur, et asseritur quod intra sexdecim annos sors restituenda sit, communiter cives sub his conditionibus mutuum præbere possunt. Interest urbis ut mutuum præbeant; illud autem gratuito præbere non tenentur, 1º quia aliquod subeunt periculum sortem aut illius partem amittendi aut tempore statuto eam non recuperandi; intra tam longum enim temporis spatium multæ contingere possunt circumstantiæ improvisæ ; 2º quia fere nullus est qui per tantum intervallum nihil ex pecunia facere velit et possit. Ergo, etc.

#### § VII. — De solutionis dilatione.

Omnis generaliter convenient solutionis dilationem per se pretio æstimabilem non esse, ac proinde nihil præcise ob illam exigi posse. At plures nihilominus circa hoc punctum nascentur difficultates, et plurima sunt notanda.

1º Certum est aliquid exigi posse, si ex solutionis dilatione damnum emergat, aut lucrum cesseret, vel periculum damni emergentis aut lucri cessantis existat. Patet ex dictis.

2º Si rationabiliter timeatur ne solutio post tempus statutum protrahatur, aut ne ad illam obtainendam molestiae sint subeundæ vel labores suscipiendi, aliquid proportionatum stipulari licet. Sequitur etiam ex dictis.

3º Si res credito vendita, aliunde apud dominum servanda, pluris valitura esset tempore solutionis, tanti vendi posset quanti tunc valitura præsumeretur. Hoc est evidens.

4º Quando in ipsomet venditionis contractu partes determinant tempus solutionis et statuant *interesse* solvenda, hæc conventio videtur legitima; quia *interesse* et summa capitalis unicum sunt objectum contractus et pretium venditionis : si pretium sit nimium, adest quidem injustitia, sed non usura. Hinc inquietandi non sunt juvenes qui ad militiam pro aliis se locantes, sti-

pulantur *interesse* summæ principalis sibi, durante militia, solvenda esse, summam vero sibi, post tempus militæ expletum, vel suis haeredibus, si moriantur, tribuendam. Secus dicendum, si summam statim acceperint et eam alteri cum obligatione solvendi *interesse* tradiderint.

Sæpe tamen summa principalis et *interesse* unicum non efficiunt objectum quod dici possit venditionis pretium. De illa difficultate fere statim dicturi sumus.

5º Qui rem frugiferam, v. g., agrum, suam officinam, etc., vendit credito et eam tradit, stipulari potest ut valor fructuum sibi solvatur usque dum pretii solutionem obtinuerit. Nam ante rei traditionem jus habet ad fructus; non tenetur illos gratis concedere. Ergo pro illis pacisci potest, et ordinarie 5 pro 100 exigere, si agatur de agris vel de domibus, quamvis sæpius hæc bona non tot producant, quia aliquando etiam plus producunt, et, præterea, compensatio pro solutionis dilatione sic in hoc casu lege taxatur, sicque ab omnibus æstimatur. Ergo. *Ita communiter theologi contra nonnullos.*

Si autem dominus rei frugiferæ eam absque conventione pro fructibus vendiderit ac tradiderit, sperans fore ut statim pretium sibi solveretur, et tamen non solvatur, potestne compensationem fructuum exigere, etiamsi pretium utiliter impendere non intendat?

R. Videtur pluribus illum jure naturali non posse; nam res ad emporem pertinet, et res fructificat domino. Sic *Lessius*, l. 2, c. 21, n. 109, et *Billuart*, uterque plures alios citans.

Alii vero melius contendunt fructuum compensationem seu pretii *interesse* exigi posse; nam eo casu vendor rem tradere non tenetur nisi pretium sibi solvatur, etiamsi pretio non indigeret. Ergo si emptor pretium solvere nolit, vendor potest vel rem suam retinere et fructus ejus percipere, vel, si eam tradat, compensationem fructuum exigere; jus enim ad hujusmodi fructus habet et eos gratis concedere non tenetur. Ita ferme *Collet*, cap. de Venditione, art. 5; *S. Ligoriūs*, n. 798, et multi apud eum. Unde vendor retinere potest *interesse*

quæ auctoritate judicium sibi ob dilationem solutionis assignantur, quando de re frugifera agitur.

6º Sola quæ nobis superest difficultas est utrum mercatores carius vendere possint credito, secundum morem inter eos communiter receptum, quamvis alium non habeant titulum, et res vendende non sint frugiferæ.

R. Multi docent sic vendere licitum esse; nam pretio currenti et communi hominum æstimatione determinato vendere licet: at communi hominum æstimatione determinatum est merces carius vendi credito quam numerata pecunia, tum propter detrimentum quod mercatores ordinarie patiuntur, tum propter periculum quod plus minusve incurront: unusquisque ergo merces suas sub conditionibus communiter receptis vendere potest. Si nullum de facto patiatur detrimentum nullumque periculum incurrat, hoc per accidens evenit, et valor rei ejus non ideo minuitur, cum a communi æstimatione pendeat, non vero a particularibus circumstantiis. Sic *Lessius*, l. 2, c. 21, n. 56; card. *de Lugo*, disp. 26, n. 107; *S. Ligoriūs*, l. 3, n. 811, et multi apud eos; sic etiam *Nicole*, in parvo hac de re tractatu, *Essais de morale*, tome vi.

Multi vero contrariam tenent sententiam, et dicunt prædictos mercatores carius vendere non posse credito quam numerata pecunia, licet mos iste sit receptus; nam, inquiunt, venditio facta credito in verum resolvitur mutuum, siquidem vendor majus non exigit pretium, quia merces majorem in se habent valorem, bene vero quia pretium non statim solvit: ergo idem est ac si pretium istud ad tempus determinatum mutuaret. Communis autem hominum æstimatio in hoc casu est ipsam cupiditas, vi cuius pecunia præsens pluris æstimatur quam pecunia absens, et usura saltem moderata fere apud omnes ut justa habetur. Porro cæca hæc cupiditas legi divinæ est opposita, ut ex dictis constat: ergo, inquiunt, mercatores carius vendere non possunt credito quam numerata pecunia, nisi vel periculum incurvant, vel detrimentum patiantur, quod quidem sæpe accidit.

Hæc opinio magis consentanea est veris circa usuram principiis : eam tuentur *Habert*, cap. 22, § 2, *Quær.* 11; *Collet*, de Venditione, sect. 3; *Billuart*, etc. Attamen mercatores sic agentes inquietandos non esse arbitramur, propter rationes superius expositas, et quia in dubio prudentia non sinit conscientias sic turbari.

Quod de venditione facta credito dicitur, pari ratione dicendum est de emptione quæ minori fit pretio ob anticipatam solutionem.

*Quæritur* 1º quid sentiendum sit de contractu *Mohatra*. Contractus quem Hispani vocant *Mohatra*, in eo consistit quod pecunia indigens merces carius emat credito, et statim eas eidem mercatori viliori pretio, sed numerata pecunia, vendat.

*R.* Contractus ille nihil aliud est quam mutuum vix palliatum, quando mercator, res suas credito vendendo, obligationem imponit emptori easdem sibi viliori pretio statim revendendi ; nam idem est ac si talem mutuo præstaret summam cum obligatione auctarium super eam solvendi, ut evidenter patet. Unde Innocentius IX hanc damnavit propositionem, n. 40.

« Contractus *Mohatra* licitus est etiam respectu ejusdem personæ, et cum contractu retro-venditionis prævie inito cum intentione lucri. »

*Quæritur* 2º utrum creditor, tuta conscientia, retinere possit *interesse* sententia judicis sibi ob solutionis dilationem assignata, si nullum re ipsa detrimentum patiatur.

*R.* 1º. Si debitor non sit in mora culpabili, vel quia terminus nondum est elapsus, vel quia tempore statuto solvere non potuit, creditor *interesse* sibi assignata retinere non potest ; nam hæc sententia falsa præsumptione facti innixa est.

*R.* 2º. Si debitor sit in mora culpabili, creditor, juxta multos, retinere potest *interesse* sibi assignata, etsi nullum patiatur incommodum ; nam judicis sententia justo innixa motivo legitimus est titulus : atqui sententia judicis, in suppositione nostra, justo innititur motivo, nempe culpa debitoris, ut illum puniat ac diligentiores

reddat, sicut aliquando juste præcipiuntur mulctæ in vindictam delicti : ergo. Ita *Cabassut*, l. 6, c. 7, n. 7; *Pontas*, cas. 14; *Collet*, de Usura, c. 3, s. 3, *Quær.* 1º; *Billuart*. Hæc sententia probabilius nobis videtur.

#### § VIII. — De poena conventionali.

Pœna conventionalis est ea de qua partes convenientia a mutuatorio solvenda, si tempore præfixo mutuum sua culpa non reddat.

*Quæritur* an mutuans auctarium istud per modum pœnæ impositum retinere possit, quamvis nullum propter dilationem expertus sit detrimentum. Pauci negant; cæteri communiter affirmant, modo quædam adsint conditiones requisitæ.

*Prob.* Mutuans auctarium legitime impositum retinere potest : at auctarium de quo agitur legitime imponitur, ut pœna ad optimum finem assequendum constituta ; namque 1º per illud firmitati contractus consulitur ; 2º quando mutuatarius propria culpa mutuum tempore dicto non reddit, justæ deest conventioni et gravis injuria erga mutuantem est reus : igitur merito punitur. Ergo.

Conditiones requisitæ, sunt : 1º ut mutuans sub illo prætextu ex mutuo lucrari non intendat, sed interno affectu sincere exceptet quod tempore statuto mutuum sibi reddatur ; 2º ut de facto culpa mutuatarii intercedat ; nam si mutuum tempore præfixo reddere non potuerit, mutuans pœnam exigere non debet, nisi detrimentum patiatur, quia pœnæ innocentibus non juste decernuntur ; 3º ut pœna sit moderata ac mutuo proportionata, nec tota exigatur si mutuum ex parte fuerit redditum ; si hæc pœna ad aliquod *interesse* reducatur, constat ex antea dictis ejus taxationem 5 aut 6 pro 100 exceedere non posse, et huic regulariter standum esse.

Positis his conditionibus, non timendum est ne sub prætextu illius pœnæ conventionalis semper usura palliari possit, siveque ratio fundamentalis adversariæ opinionis penitus ruit.

Multo probabilius est mutuatarium penam conventionalem ante judicis sententiam solvere teneri; nam jure naturali et ante judicis sententiam tenemur conventiones justas adimplere. Sed communiter dicunt theologi debitorem hanc peccatum solvere non teneri antequam mutuans eam expresse vel tacite petat, quia talis est mos inter homines receptus ubi de peccatis agitur.

Quæstio olim hic movebatur circa pactum *legis commissoriae*, quo scilicet pignus in securitatem sortis tradebatur, seu *committebatur*, sub ea conditione ut esset creditoris, si debitor sua culpa determinato tempore non solveret.

Jure naturali eodem modo de illo pacto ratiocinandum nobis videtur ac de pena conventionali: itaque, si valor pignoris non excedat quantitatem quæ in penam rationabiliter statui potuisset, et aliae conditiones requisitæ inveniantur, creditor non erit inquietandus. Ita plures theologi inter quos Bonacina, Sylvius et Billuart, solum jus naturale attendentes.

Olim hujusmodi pactum legibus positivis stricte prohibebatur. Nunc etiam irritatur si fiat eo sensu quod mutuans possit pignus sibi vindicare absque recursu ad judicem. *Cod. civ. art. 2078.* Nihil amplius circa illud pactum statuit lex civilis.

Hæc nullitas lata est motivo boni communis, ad præcavendos abusus ex parte mutuantium et ad cohibendas usuras quæ sub eo pacto palliari potuissent; valet igitur in conscientia.

*Notandum est* fructus rei in pignus traditæ, juxta omnes, in sortem computari debere, nisi existat titulus mutuo extrinsecus; ratio est manifesta. Excipiunt doctores, post leges canonicas et civiles, si pignus in securitatem dotis tradatur; præsumunt enim maritum aliquod pati detrimentum ex absentia dotis, vel pignoris fructus ad onera matrimonii sustinenda gratis concedi: atqui ordinarie utrumque motivum simul reperitur, vel saltem alterutrum: ergo maritus tuto pignoris fructus percipere potest donec dos promissa sibi solvatur. Imo,

ex iis principiis, legale percipere potest *interesse*. Ita card. de Lugo, disp. 25, n. 151 et seq.

Diximus *ordinarie*; unde si maritus nullum revera pateretur damnum, et aliunde non constaret auctarium libenter sibi concedi, nihil supra summam exigere posset.

#### § IX. — De auctoritate legis.

Cum lex civilis nunc positive permittat ut 5 vel 6 pro 100 ex omni mutuo exigantur, nova inter nos exorta est quæstio, an scilicet hæc 5 vel 6 pro 100, vi legis, tutam conscientiam percipere liceat.

Circa hanc quæstionem valde scinduntur theologi.

Multi affirmant in Gallia, in Germania, in Hollandia, in Anglia et in aliis regionibus in quibus tales existunt leges. Sic Holden, Pichler, Zech, Haunold, Taner, Lacroix, Gobat, Ledesma, etc. In afferendis rationibus non omnes sibi concordant; sed colligendo varias probationes quibus utuntur, sic eorum sententia exhiberi et propugnari potest:

Auctoritas legis civilis sufficiens est titulus ad lucrum ex mutuo percipiendum, si legislatores necessariam ad hoc habeant potestatem, veram habuerint voluntatem et sufficientia adsint motiva talem exercendi potestatem: atqui hæc constant.

1º *Necessariam legislatores habent potestatem*: vi enim alti sui dominii princeps disponere potest de bonis subditorum, quando id requirit bonum publicum, præsertim si libenter consentiant subditi et fiant generatum indemnes: atqui hæc tria constant. Primum et secundum magis infra exponentur. Tertium patet, siquidem mutuarii libere mutuum accipiunt, ipsi mutuare possunt, et sèpissime majus lucrum ex mutuo percipiunt. Sic fere ratiocinati sumus ubi de præscriptione, et revera ex iisdem principiis solvenda est quæstio præsens, quæ in multis eodem modo ac prior institui potest.

2º *Vera in eis adest voluntas*. Verba legis sunt generalia nec ullam supponunt restrictionem. Ergo legislatores

secundum totam potestatem suam agere voluerunt, statuendo ut 5 vel 6 pro 100 ex omni mutuo percipi possent. Sic ab initio semper intellexerunt juris periti; sic apprehendunt generaliter fideles, persuasum habentes se non peccare, *interesse* legale petendo. Ex diversis Codicis articulis præcipiuntur *interesse* solvenda, etsi nulla adfuerit conventio, nec probetur ullum adfuisse damnum. Ergo dubitari nequit quod vera adfuerit voluntas, etc.

3º *Sufficientia existunt motiva*. Etenim 1º admisso titulo legis, evanescunt lites circa aliorum titulorum existentiam, extensionem et valorem; 2º omnes qui volunt pecunias habere mutuo, facile inveniunt; 3º graviores impediuntur usuræ, præsertim cum probi ad pecunias suas mutuo dandas eo ipso facile adducantur; 4º mutua ad favendum commercium et bonum publicum procurandum valde nunc utilia et sëpe necessaria, melioribus conditionibus et multo facilius efficiuntur; 5º personæ quæ per se commercium exercere non possunt, ex hac incapacitate detrimentum non patiuntur; 6º res ita nunc sunt ut fere semper existant tituli extrinseci ad lucrum ex mutuo exigendum; si communis non adeset regula ab omnibus in praxi admittenda, varia licet *interesse* stipulari: porro inde permulta orientur mala et frequenter palliarentur usuræ. Optimum est ergo ad securandas conscientias ut vi auctoritatis publicæ statuatur regula valorem titulorum determinans, et quandoque, si opus sit, dominium auctarii transferens. Ergo.

Hoc clarius patebit si attendatur quod omnes moraliter cives libenter huic regulae consentiant, sive mutuum dent, sive accipiant. Si ergo lex non habeat vim dominium auctarii transferendi, supposito quod nullus existat titulus sufficiens extrinsecus, saltem adest mutua condonatio cuius est expressio et determinatio ab omnibus admissa.

Hinc prædicti auctores concludunt nunc sicut olim non ratiocinandum esse, propter circumstantiarum mutationem; antiquas et novas leges a se quoad sensum et vim discrepare, nec tamen legem divinam usuras prohiben-

tem offendere, sed tantum materiam ejus, in quibusdam limitibus statutis, subtrahi, sicut fit in præscriptione. Denique juxta eosdem theologos, non est dubium quod SS. Patres nunc verbis et factis non insurgerent, sicut in prioribus sæculis, contra lucrum ex mutuo, juxta legis taxam perceptum, quia constitutio societatis est valde diversa.

Alii vero multi negant auctoritatem legis creare titulum sufficientem. Ita S. Thomas, 2 2, q. 78, ad 3<sup>um</sup>; Lessius, 1. 5, cap. 20, n. 23; de Lugo, disp. 25, n. 43; Bossuet, Gaitte, Gerdil, etc., qui sententiam suam sic adstruunt.

1º Concilia et SS. Patres, qui totis viribus et constanter, ut vidimus, usuras reprobaverunt, non distinxerunt inter usuras prohibitas et usuras lege permissas: porro incredibile est quod omnes sic injuste prohibuerint lucrum in se licitum, jugum Christi aggravaverint et fideles sine causa contra se et contra doctrinam christianam concitaverint.

2º Non solum titulum legis non agnoverunt, sed plures illum expresse rejecerunt, damnantes centesimas, decimas aliasque usuras lege permissas vel etiam præscriptas. Sic S. August., Epist. 153: « Quid dicemus de » usuris quas etiam ipsæ leges et judices reddi ju- » bent? Hæc atque ejusmodi male utique possidentur. » S. Chrysost.: « Ne mihi leges externas objicias, Publica- » nis eas servat et tamen dat penas. »

Similiter auctoritatem legis rejicit Gregorius XIII, Guillelmo, Bavariæ duci, eum consulenti sic respondens: « Nulla lege aut consuetudine excusari possunt, cum » ille contractus sit jure divino et naturali prohibitus. » Videatur quid sentiat Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 9, cap. 44, n. 1.

3º Falso dicunt adversari principem habere potestatem instituendi titulum de quo hic agitur: Deus enim omne lucrum ex mutuo vi mutui perceptum strictissima lege prohibens, eo ipso potestatem legislatorum civilium sub hoc respectu limitavit. Potestas autem legislatoribus attributa contra legem divinam prævalere non potest: atqui